

TÜRKİYE ARAŞTIRMALARI
LİTERATÜR
DERGİSİ

Eski Türk Edebiyatı Tarihi II

ISSN 1303-9369

TÜRKİYE ARAŞTIRMALARI
LİTERATÜR
DERGİSİ

Cilt: 5 • Sayı: 10 • 2007 • Yılda iki defa yayınlanır

Sahibi Bilim ve Sanat Vakfı **Yazı İşleri Müdürü** Salih Pulcu **ISSN 1303-1369**

Yayın Kurulu

Şevket K. Akar, Yücel Bulut, Ebubekir Ceylan, Coşkun Çakır, Ahmet Davutoğlu,
İhsan Fazlıoğlu, F. Samime İnceoğlu, Abdülhamit Kırmızı, Mustafa Özel, Yunus Uğur

Danışma Kurulu

Engin Deniz Akarlı, <i>Brown Üniversitesi, ABD</i>	Cemal Kafadar, <i>Harvard Üniversitesi, ABD</i>
Gökhan Çetinsaya, <i>İstanbul Teknik Üniversitesi</i>	Mustafa Kara, <i>Uludağ Üniversitesi</i>
Mehmet Genç, <i>Bilgi Üniversitesi</i>	Kemal Karpat, <i>Wisconsin Üniversitesi, ABD</i>
Tevfik Güran, <i>İstanbul Üniversitesi</i>	Sabri Orman, <i>İstanbul Ticaret Üniversitesi</i>
Mehmet İpşirli, <i>Fatih Üniversitesi</i>	

Redaksiyon: Yücel Bulut

Adres Vefa Cad. No. 56 34134 Vefa İstanbul **Tel** 0212. 528 22 22 pbx **Faks** 0212. 513 32 20
e-mail talid@bisav.org **internet** <http://www.talid.org>

Baskı-Cilt Elma Basım

Dergiye gönderilen yazılar hakemler tarafından değerlendirilir. Dergide yer alan yazılardan yazarları sorumludur.
Dergiye gönderilen yazılar yayınlansın yayınlansın iade edilmez.

Cilt 5 | Sayı 10 | 2007

TÜRKİYE ARAŞTIRMALARI
Eski Türk
Edebiyatı Tarihi II **LİTERATÜR**
DERGİSİ

SAYISI

Sunuş 5-8

Türk Halk Edebiyatı Literatürü

Nurettin ALBAYRAK 9-42

Eski Türk Edebiyatında Nesir:

Gelişimi ve Kaynakçası

Mine MENGİ 43-76

Klâsik Türk Edebiyatında Tahlil Çalışmaları

Üzeyir ASLAN 77-94

XVII.-XIX. Yüzyıllara Ait Yayınlanmış

Türkçe Divan ve Divançeler

Ziya AVŞAR 95-130

Klasik Türk Edebiyatında Hiciv

Gamze DEMİREL 131-154

Aşkın Terennümü:

Eski Türk Edebiyatında Gazel

Selami TURAN 155-196

Ayrılığın Terennümü:

Eski Türk Edebiyatında Firâk-nâmeler

Orhan Kemal TAVUKÇU 197-220

Kültür Tarihimiz Açısından Zengin Bir Kaynak:

Sur-nâmeler

Mehmet ARSLAN 221-257

“Türk Edebiyatında Şehr-engizler”

Bariş KARACASU 259-313

Cumhuriyet Dönemi (1923-2007)

Türk Edebiyatında “Belâgat” Çalışmaları

Mücahit KAÇAR 315-330

Türk Tasavvuf Edebiyatı Literatürü

Azmi BİLGİN 331-352

Eski Türk Edebiyatında Mesnevî
Ahmet KARTAL 353-432

Anadolu Türk Edebiyatında Ahlakî Mesnevîler
Emine YENİTERZİ 433-468

Mevlânâ'nın Mesnevî'si ve Şerhleri
Şener DEMİREL 469-504

Talat Sait Halman ile Eski Türk Edebiyatı Üzerine 505-512

Tanzimat'tan Cumhuriyet'e Eski Türk Edebiyatı Öğretimi
Celile Eren ARGIT 513-542

Edebiyat Tarihimizin Vazgeçilmez Kaynakları:
Şair Tezkireleri
Filiz KILIÇ 543-564

Necâtî Bey ve Şeyh Gâlib Literatürü
Betül SİNAN 565-586

Eski Türk Edebiyatında Kadın Yazarlar
Berat AÇIL 587-596

Leylâ ve Mecnûn Bibliyografyası
Hanife KONCU 597-615

Yûsuf ve Züleyhâ Bibliyografyası
Hanife KONCU 617-630

Eski Türk Edebiyatı Alanında Yapılan Yüksek Lisans
ve Doktora Tezleri Üzerine, 1922-2005
Hatice AYNUR 631-678

Hacettepe Üniversitesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü
Eski Türk Edebiyatı Çalışmaları ve Türkbilig:
Türkoloji Araştırmaları Dergisi Dizini
Fatma Sabiha KUTLAR 679-698

MSGSÜ Fen-Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü'nde Yapılmış
Eski Türk Edebiyatına Dair Tezler
Müjgân ÇAKIR 699-706

ABD'de Osmanlı Edebiyatı Çalışmaları
Züleyha ÇOLAK 707-712

Doğu Dilleri Enstitüsü (Krakow)'nde Türkoloji Çalışmaları
Halil İbrahim YAKAR 713-740

I. Klâsik Türk Edebiyatı Sempozyumu
(Prof. Dr. Tunca Kortantamer Hatırasına) 25-26 Mayıs 2007 Kayseri
Abdülkadir DAĞLAR 741-744

"Eski Türk Edebiyatı" Çalışmayı Hakkında
Ali Fuat BİLKAN 745-747

TALİD EK: Ulusal ve Uluslararası Dergilerde Türkiye Araştırmaları
Mayıs 2007 – Aralık 2007 749-776

Sunuş

Önceki sayının sunuş yazısında, *Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi*'nin 9. ve 10. sayılarını Eski Türk Edebiyatı Tarihi'nin çeşitli boyutlarını ele almaya tahsis ettiğimizi duyurmuştuk. 10. sayımızla bu duyurumuzdaki hedefe ulaşmış olduk.

TALİD'in 9. ve 10. sayılarında Eski Türk Edebiyatı Tarihi sahası; eserleri, türleri, konuları, biyografileri, kurumları, ilmî toplantıları ve yayınları ile geniş bir yelpazede ele alındı. Söz verilen sayıların hazırlık ve yayın işlerinin tamamlanması, elbette, bu sahanın tüm konularının tüketildiği anlamına gelmiyor. Hem dönem ve hem de içerik itibarıyla, oldukça uzun ve geniş bir kesiti kapsayan Eski Türk Edebiyatı'nın daha pek çok cildi doldurmaya yetecek kapsamda alan ve tartışma konularına sahip olduğunun bilincindeyiz. Bizim bu iki sayıda yaptığımız, alanın temel problemlerine ve konularına ilişkin mütevazı bir katkıdır. Alanın genişliği karşısında son derece mütevazı kaldığımızın farkında olduğumuz bu sayılar, eğer alana ve alanın sorunlarına yönelik yeni bir ilgi uyandırabilirse uğraşımız hedefine ulaşmış demektir.

Eski Türk Edebiyatı Tarihi'nin bu sayısında, hem ilk sayının devamı niteliğinde, hem de ondan bütünüyle bağımsız konular ele alındı:

Bu sayımızın aynı zamanda ilk yazısını da oluşturan "Türk Halk Edebiyatı Literatürü" başlıklı makalede Nurettin Albayrak, başlangıcından günümüze Eski Türk Edebiyatı'nın önemli bir parçası olan halk edebiyatını tanımlı, alanı, konuları ve türleriyle ele aldı ve yapılan çalışmaların literatürünü verdi. Halk edebiyatı'nın divan edebiyatı karşısındaki duruşundan da bahseden yazıya göre, ayrı ayrı görünseler bile nazım şekli, anlatım tekniği, konuları itibarıyla ikisinin de ortak yönleri bulunmaktadır.

Şiire göre saha içinde daha az rağbet gören nesir; tarihi gelişimi, türleri ve yüzyıllara göre dağılımı itibarıyla Mine Mengi'nin "Eski Türk Edebiyatında Nesir: Gelişimi ve Kaynakçası" başlıklı yazısında ele alınmıştır. Buna göre nesir, başlangıçta dini, tasavvufi, ahlakî konularla ve didaktik olarak; yüzyıllar ilerledikçe, tarih, biyografi, gezi, hikâye, mektup, siyaset türü olarak çeşitlilik göstererek ilerlemiştir. Mensur eserler üzerine yapılan çalışmalar da bu yazıda yer almaktadır.

"Klasik Türk Edebiyatında Tahlil Çalışmaları" yazısında Üzeyir Arslan, divan şiirini inceleme metotlarından biri olan tahlilleri ele almış ve bu eserlerin içeriklerini, tahlil metotlarını ve literatürünü incelemiştir.

Ziya Avşar XVII. ile XIX. yüzyıllar arasındaki divan neşirlerini ele aldığı yazısında bu neşirlerin inceleme kısımları ve tenkitli metin kısımları üzerinde durmuştur.

Türk edebiyatında aşkın şarkısı olan *gazel*; tür, konu, içerik ve literatürüyle Selami Turan'ın "Aşkın Terennümü: Eski Türk Edebiyatında Gazel" başlıklı yazısında ele alınıyor.

"Ayrılık da aşktandır" buyurmuş şair. Eski Türk Edebiyatı'nda ayrılıklar Fırak-namelerde ifade edilmiş. Orhan Kemal Tavukçu, edebiyatımızın temel konularından biri olan 'ayrılık' temasını işleyen fırak-name literatürünü, "Ayrılığın Terennümü: Eski Türk Edebiyatı'nda Fırak-name" başlıklı yazısında kapsamlı bir biçimde değerlendiriyor.

Mehmet Arslan, "Kültür Tarihimiz Açısından Zengin Bir Kaynak: Surname-ler" başlıklı yazısında, Osmanlı saray şenliklerini konu ediniyor. Gerek sünnet gerekse de evlilik törenleri vesilesiyle gerçekleştirilen şenlikleri ele alan Arslan; şenlikler hakkında, toplumsal işlevlerinden başlayarak muhtevalarına, şenliklerin gerçekleştirildiği mekânlara, gerçekleştirilen eğlencelere, davetlilere ve hediyeleşmelere varıncaya kadar ayrıntılı bir değerlendirme yaptıktan sonra bu türün literatürüne ilişkin zengin bir sunum yapıyor.

Şehir ve şehir kültürünü, şehir hayatını, şehrin güzelliklerini konu edinen bir tür olarak "Eski Türk Edebiyatında Şehrengizler"i ele aldığı yazısında Barış Karacasu, türün zengin ve ayrıntılı bir literatür değerlendirmesini yapıyor.

Osmanlı döneminde özellikle şerh yoluyla meydana getirilmiş eserlerle incelenen "belâgat", Cumhuriyet sonrasında yapılan çalışmalarda da ele alınmaya devam etmiştir. Bu dönemde yapılmış çalışmalar, ya belâgat ilminin kendisini veya belli bir bölümünü ya da belâgat üzerine yazılmış eserlerin incelenmesini/ta-nıtılmasını konu edinmişlerdir.

"Cumhuriyet Dönemi (1923-2007) Türk Edebiyatında 'Belâgat' Çalışmaları" başlıklı bibliyografya denemesinde, Mücahit Kaçar, Osmanlı dönemindeki belâgat çalışmalarına kısaca değindikten sonra, bugüne gelecek şekilde, Cumhuriyet döneminde gerçekleştirilen 'belagat' konulu çalışmaları, 'belagât' ilmine ve anlaşılmasına yaptıkları katkılar açısından bibliyografik olarak değerlendiriyor.

"Klasik Türk Edebiyatı Geleneğinde Hiciv" yazısında Gamze Demirel, Türk edebiyatında hicvin felsefesi, hiciv edenin ve edilenin psikolojisi üzerinde durduktan sonra, hicvi konu edinen eserleri yüzyıllara göre tasnif edip değerlendiriyor.

"Türk Tasavvuf Edebiyatı Literatürü" yazısında Azmi Bilgin; sahanın adlandırılması, Türk edebiyatı içerisindeki yeri, teşekkülü, gelişmesi ve ilk temsilcileri hakkında verdiği bilgi yanında saha çalışmalarını da ele alıyor. Bilgin'e göre Türk Tasavvuf Edebiyatı, yeni çalışmalarla açılıma ihtiyacı olan ihmal edilmiş bir sahadır.

Mesnevî türünü ele alan üç yazımız var bu sayımızda. Arap edebiyatında ilk örneklerine rastladığımız mesnevî tarzı, Türk edebiyatında yaygın olarak kullanılan türlerin başında gelir. Ahmet Kartal, mesnevî türünü konu edinen yazıların ilki olan yazısında, türün kökenine, diğer edebiyatlarda ve bizdeki yerine değindikten sonra, mesnevî türünün zengin bir literatürünü sunmuştur.

Mesnevî ve Mesnevî Edebiyatı bu sayıda yer alan bir diğer yazıdır. Arap ve Fars edebiyatından sonra Türk edebiyatının da ana temaları ve nazım şekli olan mesnevi eski Türk edebiyatında oldukça yaygındır. Bu yazıda Ahmet Kartal, mesnevinin kökeni, ortaya çıkışı, diğer edebiyatlarda ve bizdeki yeri ile mesnevi literatürünü gündeme getirmiştir.

Mesnevî türüyle ilgili ikinci yazı Emine Yeniterzi'ye aittir ve "Anadolu Türk Edebiyatında Ahlakî Mesnevîler" başlığını taşıyor. Yeniterzi, ilk dönemlerde daha çok didaktik amaçla yazılmış olan mesnevîler arasından ahlakî olanları seçerek yazılış tarihi, beyit sayısı, tertibi ve muhtevası ile tanıtmıştır.

Bu tür ile ilgili üçüncü yazımız, Şener Demirel'e aittir. Demirel, yazısının başlığından da anlaşılacağı üzere –"Mevlana'nın Mesnevî'si ve Şerhleri"- Mevlana'nın *Mesnevî* adlı eserinin şerhleri üzerinde durmaktadır. Demirel'in yazısında; Mevlana'nın eserinden, değişik dillerdeki tercüme ve şerhlerinden bahsedildikten sonra, yazarın tespit edebildiği 40'ı aşkın Türkçe şerhi ve şârihleri hakkında ayrıntılı bilgiler veriliyor ve değerlendirmeler yapılıyor.

Celile Eren Arğıt, ilgili yazısında, Tanzimat'tan Cumhuriyet'e uzanan bir periyot içinde, eğitim kurumlarımızın müfredatlarında Eski Türk Edebiyatı'na verilen yeri inceliyor. Filiz Kılıç, edebiyat tarihimizin vazgeçilmez kaynakları olarak şair tezkireleri üzerinde duruyor. Betül Sinan, Necâti Bey ve Şeyh Galib'in eserleri ve onlar üzerine yapılan çalışmaların bibliyografik bir değerlendirmesini sunuyor. Berat Açıl, üzerinde pek fazla durulmayan bir konuyu, Eski Türk Edebiyatı'nda kadın yazarlar meselesine ilişkin ilgi çekici değerlendirmelerle dolu yazısında ele alıyor. Hanife Koncu, peşpeşe gelen iki yazısında, edebiyatımızın meşhur aşk hikayelerinden Leylâ ve Mecnûn ile Yusuf ile Züleyha hikayeleri üzerine kaleme alınmış eserlerin bibliyografyasını sunuyor.

Hatice Aynur, 1922-2005 arasında Eski Türk Edebiyatı alanında yapılmış yüksek lisans ve doktora tezlerini konu ettiği yazısında, bu alanda çaba gösteren hocalar, öğrenciler ve çalışmaları hakkında hem istatistiki ve hem de analitik bilgiler sunuyor.

Bu sayımızın kurum ve eser tanıtımlarına yer veren yazılarından bir tanesi Fatma S. Kutlar'a ait. Kutlar, yazısında Hacettepe Üniversitesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü ve bölümde yapılmış Eski Türk Edebiyatı alanına ilişkin çalışmalar ve tezler hakkında bilgi verdikten sonra; bölüm öğretim üyelerinin katkılarıyla 2000 yılında yayınlanmaya başlanan ve 2006 yılı sonunda 12. sayısına ulaşmış bulunan *Türkbilig: Türkoloji Araştırmaları Dergisi*'nin dizinini araştırmacılara sunuyor. Müjgan Çakır, Mikar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü'nde yapılmış Eski Türk Edebiyatı alanına giren tezler hakkında bilgiler veriyor.

Züleyha Çolak, ABD'de gerçekleştirilen Osmanlı edebiyatına ilişkin çalışmalarını bu alanda çalışan akademisyenler ve kurumlar üzerinden değerlendiriyor. Halil İbrahim Yakar da, benzer bir işi Krakov'da faaliyet gösteren Doğu Dilleri Enstitüsü için yapıyor.

Bu sayımızda, Eski Türk Edebiyatına ilişkin gerçekleştirilen iki faaliyetin bilgisi de bulunuyor. Bunların ilkinde, alanın kurumlaşmasında ciddi katkıları bulunan önemli isimlerinden birisi olan Tunca Kortantamer'e ithaf edilen I. Klasik Türk Sempozyumu; ikincisinde ise, yine alanın gelişimini yakından ilgilendiren 23 Aralık 2006'da gerçekleştirilen "Eski Türk Edebiyatı" çalıştayı hakkında değerli bilgiler veriyor.

Bu sayımızın söyleşisini, alanın duayenlerinden Prof. Dr. Talat S. Halman'la gerçekleştirdik. Sayın Halman'ın gerek aktardığı tecrübeler ve gerekse de alanın problemlerine ve gelişimine ilişkin değerlendirmelerinin hepimiz için ufuk açıcı olacağına inanıyoruz.

Türk Sosyoloji Tarihi'ni konu edinecek 11. sayımızda buluşmak dileğiyle...

Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi